

ЕНГИЛ АВТОМОБИЛЛАРДА КЎРИНМАС ХУДУД ДА ЙЎЛ ТРАНСПОРТ ХОДИСАЛАРИНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ЧОРАЛАРИ

Исоханов Уткир

Тошкент давлат транспорт университети

Турдибеков Салоҳиддин

Тошкент давлат транспорт университети

Абдусаматов Эркинжон

Тошкент давлат транспорт университети

Аннотация: Мақолада кўринмас ҳудуд ва уни олдини олиш учун қуйидаги умумий қоидалар келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: Кўринмас ҳудуд, автомобил, йўл-транспорт ҳодисаси.

Кўринмас ҳудуд – бу ҳайдовчи томонидан автомобилнинг ҳаракат жараёнида назорат қила олмайдиган кўринмас ҳудудларидир. Автомобилни ташқи кўзгу ойналари ва пешойналар билан жиҳозланган бўлса ҳам, уларга тўлиқ ишониб бўлмайди. Улардан автомобилнинг орқасида нима содир бўлаётгани ҳақида тўлиқ маълумотни аниқлаштира олмайдилар, фақат умумий маънодаги тасаввурга эга бўла оладилар. Ҳаттоки камера ўрнатилган автомобилларда ҳам кўриниш озми-кўпми чекланган бўлади.

Қуйидаги қоидага амал қилинг;

- ҳаракат йўналишида ва ён назарий кўриш чегараларида ҳаракатланиш жараёнини кузатиш;
- автомобилнинг ён ва орқасидаги ҳудудни ички ҳамда ташқи ён орқани кўриниш ойнаси орқали назорат қиламиз.

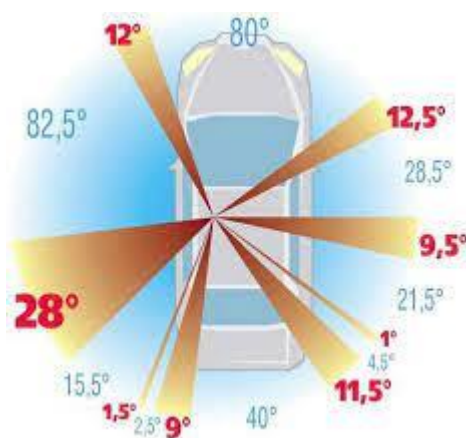
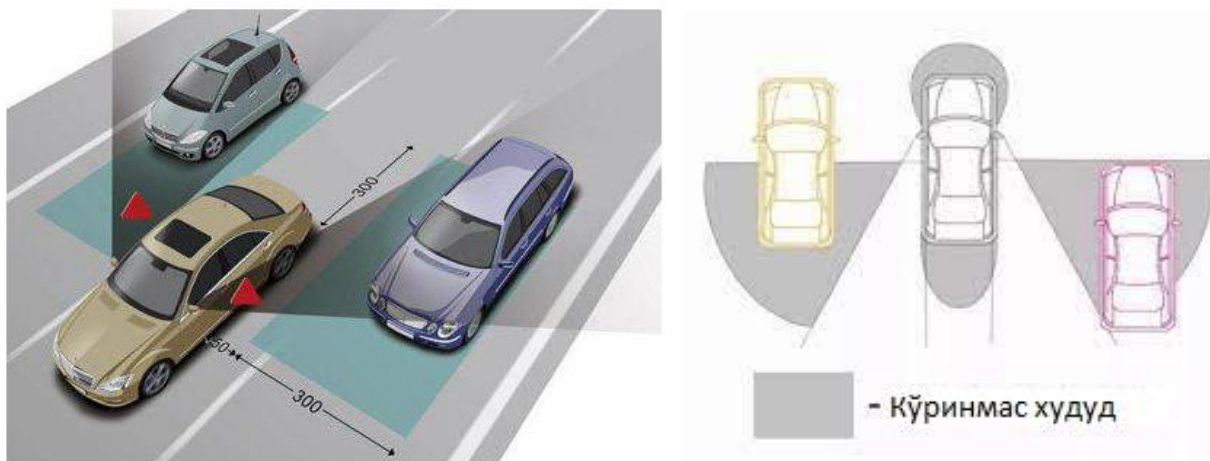
Аммо автомобиль орқасидаги ҳудуднинг бир қисми кўзгуларда кўриб бўлмайди ва уни доимий назорат қилиш жуда қийин. Бундан ташқари, автомобиль кузов тузулишида устунлар мавжуд, ушбу устунлар ортидаги ҳудудни назардан четда қолдириш мумкин яъни ён назар билан назорат қилиб бўлмайди.

Автомобилларнинг "кўринмас ҳудуди" қуйидагиларни ўз ичига олади:

- Автомобиль ташқарисида жойлашган ён ойналари орқали акс этадиган чегарасидан ташқари ҳудуд;
- ички кўзгуда акс этмайдиган автомобиль орқасидаги майдон;
- автомобиль кузов тузулишида олд устунлар орқасидаги тик ёпик ҳудуд.

Автомобилларнинг кузов тузулиши (конструкцияси) хусусиятларига қараб, кўринмас ҳудудлар ҳар хил бўлиши мумкин. Енгил автомобилларда кўзгу тизими орқали акс этадиган(кўринадиган) майдон ҳажмини қисқартирилган тарзда ишлаб чиқилган, аммо энг ёмони, ҳайдовчи ўнг орқа томонни, руль чамбараги ўнг томондаги автомобиллар учун чап орқа томонни назорат қилиб бошқаришдир.

Куйидаги 1-расмда рақамлар билан масофаси (ёнлама ва оралиқ масофа) сантиметрда кўрсатилган, манёвр хавфсиз деб ҳисобга олиб, ҳайдовчи буни баҳолай олмаслиги мумкин. Аввал сиз орқадан ҳаракатланаётган автомобилнинг олд қисмини ўнг ойнада кўрасиз. Кейин, сиз уни бир неча сониядан сўнг ён ойна орқали кўришингиз мумкин, лекин баъзида бахтсиз ҳодиса учун бундай қисқа вақт ҳам кўплик қилади. Шундай қилиб, автомобиль ён кўриш ойнасининг кўриниш майдонидан чиқиб кетиб, кўринмай қолади, бизда автомобильнинг кўринмас ҳудуди ҳосил бўлади, лекин ҳали у сизнинг ён томонингизга етиб бормаган бўлади.

1-расм. Кўринмас ҳудуд чегараси

Бундай ҳолда автомобиль деярли кўринмай қолади. Кўринмас ҳудудда ҳаракатланган автомобиль йўл йўлакай тўқнашувни келтириб чиқариши мумкин. Бу жуда оддий содир бўлади: ҳайдовчи бошқа автомобилни қувиб ўтмоқчи бўлади (масалан, юк автомобиллини олинг), кўзгуларга қарайди ва ҳаракатланаётган йўналиш ёки қарама-қарши йўналиш тасмасига ўзгартиради. Бироқ, бу вақтда сизнинг орқангиздан ҳаракатлаётган кўринмас ҳудудда бўлган ҳайдовчи аллақачон қувиб ўтишни бошлаган бўлади.

Албатта, замонавий автомобиллар ақлли қурилмалар билан жиҳозланган. Бу хавфли маневрлар пайтида кўринмас ҳудудларни кузатадиган ва хабар (сигнал) берадиган камералар ва сенсорлар мавжуд. Аммо бундай тизимлар барча

автомобилларда мавжуд эмас. Камдан кам ҳолларда ҳайдовчилар секинлашишга ва йўлни ўзгартиришга муваффақ бўлади. Аммо статистик маълумотларга кўра: агар автомобиль кўринмас ҳудудларга тушиб қолса, йўл транспорт ҳодисаси келиб чиқиши мумкин. Битта автомобиль билан тўқнашувдан қочишга уринаётганда, ҳайдовчи кўшни тасмада ҳаракатланиб қилаётган бошқа ҳайдовчиларни билан тўқнашиб кетиши мумкин бўлади.

Албатта, ҳаракат йўналишини ўзгартиришлар ва бурилиб кетишлар қулай ечим эмас. Аммо ҳар доим ҳар қандай маневр хавф эканлигини унутмаслик керак. Бунинг олдини олиш жуда оддий – кўринмас ҳудудларни кузатиш ишлари олиб бориш керак. Бунинг учун камералар, сенсорлар ва мураккаб тизимлар керак эмас. Агар бу енгил автомобиль бўлса, атрофга яна бир бор қарашга эринманг. Йўлда транспорт восилхталар оқимини шу тарзда кузатиш орқали сиз ўзингизни фалокатли ҳолатдан иложи борича ҳимоя қиласиз.

"Кўринмас ҳудудда" йўл транспорт ҳодисаларнинг олдини олиш учун қуйидаги умумий қоидаларга риоя қилиш тавсия этилади:

- ҳар доим бошқа ҳайдовчиларнинг тўсатдан бурилиши ва сигналларига эҳтиборсиз бўлманг;
- бурилиш тўғрисидаги сигналлари билан бошқа йўл фойдаланувчиларини маневрлар ҳақида ўз вақтида огоҳлантиринг;
- қайта тизилишда эҳтиёт бўлинг, ҳар бир йўл фойдаланувчисида "кўринмас ҳудуд" борлигини ёдда тутинг;
- бир оз вақт ажратинг ва ўзингизга максимум кўриниши учун автомобиль ён ойналарини созланг.

АДАБИЁТЛАР:

1. Судебная автотехническая экспертиза. Ч.2.-М.1980 г.- 491 с.
2. Основы трасологии-М.1974 г.- 240 с.
3. Методические рекомендации по производству автотехнической экспертизы, Кристи Н.М. М. ЦНИИСЭ, 1971г.
4. Қ.Х. Азизов: "Ҳаракат хавфсизлигини ташкил этиш асослари". Тошкент 2009.- 264 б.
5. O'G, J. R. Y. R., O'G'Li, A. E. X., & Hamroyevich, T. N. (2021). HAYDOVCHILARNI TAYYORLASHDA RAQAMLI O 'ZBEKISTON 2030 DASTURINI JORIY ETISH. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(9), 749-754. <https://cyberleninka.ru/article/n/haydovchilarni-tayyorlashda-raqamli-o-zbekiston-2030-dasturini-joriy-etish>
6. E Abdusamatov, S Abruyev, N Tursunov (2022). Evaluate the Economic Efficiency of Fuel Consumption of Vehicles at an Intersection. Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1(3), 49-45. https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ZkfslzMAAAAJ&c

itation for view=ZkfslzMAAAAJ:eQOLeE2rZwMC

7. S Abruyev, E Abdusamatov, J Choriyev (2022). Impact of Technical Means on Road Traffic Accidents. Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science 1(3), 35-39.

https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ZkfslzMAAAAJ&citation_for_view=ZkfslzMAAAAJ:YsMSGGLbcyi4C

8. Ў Исоханов, Э Абдусаматов, С Турдибеков (2022) ЕНГИЛ ВА ЮК АВТОМОБИЛЛАР ИШТИРОКИДАГИ ЙТХ ТАҲЛИЛИ IJODKOR O'QITUVCHI 2 (24), 216-219.

<https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=4006704934648195081&btnI=1&hl=ru>

9. Ў Исоханов, Э Абдусаматов, С Турдибеков (2022) ПИЁДА ИШТИРОКИДА ЁНЛАНМА МАСОФА САҚЛАНМАСДАН СОДИР ЭТИЛГАН ЙТХ ТАҲЛИЛИ IJODKOR O'QITUVCHI 2 (24), 220-222.

<https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=5248013209937155638&btnI=1&hl=ru>